

Ravnine i neravnine: upotreba tekstila u skulpturi

Bilandžić, Nika

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:764168>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA VIZUALNU I MEDIJSKU UMJETNOST
SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ LIKOVNA KULTURA

NIKA BILANDŽIĆ

**RAVNINE I NERAVNINE: UPOTREBA
TEKSTILA U SKULPTURI**

ZAVRŠNI RAD

MENTOR: izv. prof. dr. art. Tihomir Matijević

SUMENTORICA: dr. art. Margareta Lekić, umj. sur.

Osijek, 2021.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja _____ potvrđujem da je moj _____ rad
diplomski/završni
pod naslovom _____

te mentorstvom _____

rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku, _____

Potpis

SAŽETAK

Završni rad pod nazivom *Ravnine i neravnine: upotreba tekstila u skulpturi* prikazuje uporabu prirodnih i sintetičkih vlakana koja u svom finalnom obliku stvaraju reljef izrađen isključivo zbog estetske vrijednosti, a ne radi njene korisnosti. Prva asocijacija na tekstilnu umjetnost i rad s vunom su, ženskom rukom, ručno izrađeni uporabni i dekorativni predmeti poput tapiserija, odjevnih predmeta i slično, zbog čega se kroz ovaj rad provlači i rodno pitanje te ideja feminizma i društvenog pokreta *craftivizma*, koji ne označava ručni rad u tradicionalnom smislu riječi, već novu pojavu koja ima mnoge dimenzije, a one nisu samo aktivističke.

SUMMARY

The final work entitled *Plains and Unevenness: The Use of Textiles in Sculpture* shows the use of natural and synthetic fibers which in their final form create a relief made solely for aesthetic values and not for its usefulness. The first association with textile art and work with yarn are, by women's hand, handmade and decorative objects such as tapestries and clothing, which is why the gender issue, the idea of feminism and the social movement of craftism seemed like the right ideas and values for this piece.

KLJUČNE RIJEČI: vuna, tekstura, meka skulptura, tekstilna umjetnost, feminizam

KEYWORDS: yarn, texture, soft sculpture, fiber art, feminism

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
2. FEMINIZAM I CRAFTIVIZAM.....	2
3. TEKSTILNA UMJETNOST.....	4
4. PRIMIJENJENA I VIZUALNA UMJETNOST.....	6
5. UZORI.....	7
6. KONCEPT I PROCES RADA.....	12
7. ZAKLJUČAK.....	16
8. LITERATURA.....	17
9. MREŽNI IZVORI.....	18
10. POPIS SLIKOVNIH PRILOGA.....	19

1. UVOD

Kroz cijelu akademsku godinu osnovna ideja i misao vodilja bila je osobno istraživanje mnogih mogućnosti tekstila i vune te učenje umjetnosti vezenja, kukičanja, spajanja raznih tkanina, promišljanja o spajanju boja i vizualnom identitetu rada te se zbog toga u ovom završnom radu koristi materijal vuna i istražuju se njene mogućnosti. Osim ručnog rada i učenja novih oblika formiranja vune, velik dio zadovoljstva u procesu izrađivanja ovog rada pridonosila je uporaba žarkih boja. Što se boja više isticala, s njom je bilo ugodnije izrađivati rad i osjećala sam da sam postajala sve više vjerna sebi i svom senzibilitetu. Likovni dio završnog rada, reljef, nastao je vrlo spontano, s nekoliko skica i ideja, a velika većina rada te odabir i pozicioniranje boja nastali su isključivo radom vođenim intuicijom.

2. FEMINIZAM I CRAFTIVIZAM

Prema definiciji mrežnoga izdanja Hrvatske enciklopedije feminizam (franc. *féminisme*, prema lat. *femina*: žena) je društveni pokret i svjetonazor koji se zalaže za unaprjeđenje položaja žena uklanjanjem spolne dominacije i diskriminacije (seksizma) i promicanjem rodne jednakosti u svim područjima života. Tijekom 19. stoljeća naglasak je bio na borbi za žensko pravo glasa. Ispunjenjem toga cilja u prvoj polovici 20. stoljeća, završio se prvi val feminizma (feminizam jednakosti). Šezdesetih godina 20. stoljeća započeo je drugi val (moderni ili rodni feminizam), koji su predvodila pisana djela francuske spisateljice i teoretičarke Simone de Beauvoir i američke spisateljice i aktivistice Betty Friedan. Beauvoir ističe da oslobođenje žene znači i oslobođenje muškarca te da je privatno istodobno i političko, a Friedan žensku pasivnost i ovisnost u društvu objašnjava kao posljedicu posla domaćice. Obje su knjige snažno utjecale na oblikovanje nove samosvijesti mnogih žena. (Hrvatska enciklopedija, 2021)

Ako spominjemo rodno pitanje u kontekstu umjetnica kroz povijest, hrvatska sociologinja Jasenka Kodrnja citira američku povjesničarku umjetnosti Lindu Nochlin: „Budući da profesionalna umjetnost za ženu tijekom povijesti nije bila predviđena, za nju nije bio predviđen ni sustav umjetničkog obrazovanja, niti institucijska podrška. Mogućnost da žena slika goli model, primjerice – jedan od osnovnih likovnih motiva – bila je gotovo nezamisliva, a bez toga se nije mogla obrazovati niti profesionalno napredovati." (Kodrnja, 2001.) Činjenica da su žene bile sustavno zanemarivane tijekom godina odražava se dijelom i na život danas. „Područje koje je ženama bilo dopušteno bilo je područje slobodnog vremena u kojem su se one mogle baviti umjetnošću, ali nenaglašeno, skromno, samozatajno, ne težeći postignućima, zapravo amaterski." (Kodrnja, 2001.)

S obzirom na to da je kukičanje, pletenje i uporaba tekstila povezana tradicionalno i povijesno sa ženskim poslovima u održavanju kućanstva, istraživanje osnova feminizma i rodnoga pitanja bio je skoro pa logičan slijed i simbiotski povezan s cjelokupnom idejom stvaranja u ovom mediju.

Propitivanje aktivizma i zanata (engl. *craft*) dovelo je do pojma koji korelira s feminističkim pokretom i porukama koje šalje, a to je *craftivism*. Pojam je relativno nov te ga je prvi put uvela američka spisateljica Betsy Greer 2003. godine. Žene i njihove vještine te zanatske prakse pletenja, tkanja na tkalačkom stanu i šivanja, koje su godinama bile isključene iz likovne

umjetnosti, zadnjih godina dolaze na vidjelo i to u likovnoj i aktivističkoj formi. Također, još neke od važnih poruka koje ovi umjetnici često šalju jesu borba za zaštitu okoliša, antirasističke poruke, antiratne poruke i pitanja socijalne pravde. Jedan od umjetnika je, na primjer, danska umjetnica Marianne Jørgensen i njen rad *Ružičasti tenk* koji je nastao kao oblik protesta na rat u Iraku (slika 1). Tenk iz Drugog svjetskog rata bio je prekriven s više od 4000 kukičanih kvadrata koje su pleli i volonteri iz nekoliko zemalja (Davidson, 2020). S obzirom na to da pletenje signalizira dom i da ima meditativan učinak na osobu koja pleće i kukiča, upravo ovaj kontrast ima aktivističku ulogu i jasnu poruku.

Slika 1: Marianne Jørgensen, *Ružičasti tenk*, 2006.

3. TEKSTILNA UMJETNOST

Tekstilni umjetnici koriste prirodne materijale dobivene od ovčje vune, pamuka, lana, svile ili umjetne tekstilne materijale dobivene industrijskom proizvodnjom. Tradicionalno tekstilni materijali u povijesti oduvijek su imali uporabnu svrhu, no nakon Drugog svjetskog rata ovaj oblik izražavanja postao je sam po sebi umjetnički objekt. Beogradska umjetnica i spisateljica Ksenija Pantelić spominje kako je tekstilna umjetnost kao noviji medij populariziran i proširen šezdesetih i sedamdesetih godina prošloga stoljeća predvođen velikim usponom feminističkog pokreta. Značajan i kreativan rad žena u privatnoj sferi kao što su tkanje, pletenje pokrivača i odijevanje obitelji nije dobivao isto poštovanje kao kreativne aktivnosti kojom dominiraju muškarci na javnom području. Vremena se mijenjaju te tako polako iz sigurnosti doma ovakve kreativne aktivnosti izlaze na vidjelo te se propituju i kreativno promišljaju vizualni identiteti radova s tekstilom i vunom, njihov umjetnički doživljaji te estetska vrijednost. (Pantelić, 2016) U kontekstu tekstilne umjetnosti važno je spomenuti poznati i značajan rad američke umjetnice Judy Chicago *Večera* iz 1979. godine gdje se ručni rad prikazuje kao "visoka" umjetnost i pojavljuje u galerijskom prostoru, a ne kao uporabni objekt (slika 2). Rad *Večera* sastoji se od trideset i devet mjesta na trokutastom stolu, svaki namijenjen za određenu važnu ženu u povijesti.

Umjetnice i umjetnici su osim tradicionalnoga pletenja, tkanja i kukičanja počeli koristiti druge načine za upotrebljavanje vlakana kao što su uporaba čvorova, vezanje, pletenje pletenica, uporaba nabora tkanina i slično. Ove ponovno rođene prakse stavile su nov fokus na rad koji se suočava s društvenim i političkim pitanjima kao što su rod, obiteljski život, rad žena i politika identiteta. No, bitno je spomenuti kako nisu svi umjetnici tekstilne umjetnosti feministice ili zabrinuti zbog političkih i društvenih konotacija, nego samo koriste tekstilni medij.

Slika 2: Judy Chicago, *Večera*, 1974. – 1979.

4. PRIMIJENJENA I VIZUALNA UMJETNOST

Primijenjena umjetnost ili uporabna umjetnost po definiciji mrežnog izdanja Hrvatske enciklopedije umjetničko je oblikovanje uporabnih predmeta: „Izraz primijenjena umjetnost skovan je potkraj XIX. st., nakon svjetskih izložaba u nekim europskim središtima, kako bi se njime označila umjetnička djelatnost namijenjena uljepšavanju različitih predmeta kao što su oruđe, oružje, posuđe, pokućstvo, nakit, tekstil, odjeća i dr.. U svojim realizacijama primijenjena umjetnost nastoji povezati funkcionalnost i autonomni stvaralački proces te ostvariti cjelovito i jedinstveno umjetničko djelo. " (Hrvatska enciklopedija, 2021)

Primijenjene umjetnosti one su u kojima se umjetnički dizajn primjenjuje na utilitarne predmete svakodnevne uporabe za razliku od vizualnih umjetnosti kojima je funkcija estetsko i intelektualno poticanje gledatelja. Još jedna od razlika koja odvaja primijenjenu umjetnost od vizualne je ta da je primijenjena umjetnost vođena stvaranjem određene svrhe.

„Vizualnim se nazivaju optički događaji koji se percipiraju osjetom vida. Optički događaji su fizički događaji svjetlosti u nekom prostoru sa ili bez prisustva subjekta. Zato je vizualno optičko koje se događa u području percepcije subjekta." (Šuvaković, 2005) Vizualne umjetnosti uključuju i najstarije oblike likovne umjetnosti, poput slikarstva, skulpture, grafike i crteža, i umjetnosti nastale zahvaljujući razvoju tehnologije, poput fotografije, videa i instalacijske umjetnosti. U kontekstu vizualnih umjetnosti bitno je i spomenuti sljedeće: „U suvremenim teorijama značenja umjetničko djelo nije definirano samo pojavnošću i izgledom. Da bi se artefakt prihvatio kao umjetničko djelo, neophodna je interpretacija koja ga kao takvo definira i određuje njegove semantičke i semiotičke vrijednosti." (Šuvaković, 2005)

5. UZORI

Kroz osobno umjetničko istraživanje istaknuo se rad njemačke umjetnice Desire Moheb- Zandi zbog poistovjećivanja s umjetničnim odabirom boja i tretiranjem tekstila. Ona svoju osobnu povijest i kulturni identitet integrira u svoje skulpturalne tapiserije te crpi inspiraciju iz sjećanja na svoje djetinjstvo u Turskoj gdje je promatrala svoju baku kako tka na razboju (slika 3 i 4). Moheb-Zandi povezuje tradicionalne tehnike s modernim motivima i medijima. Njezine tapiserije uključene su u različite izložbe feminističkih grupa u New Yorku. (Hahn, 2017)

Slika 3: Desire Moheb- Zandi, *Rijeka*, 2019.

Slika 4: Desire Moheb- Zandi, *Blistavi snovi*, 2016.

Kipar, plesač i performer, koji ima iznimno svestran opus, američki je umjetnik Nick Cave koji koristi razne materijale poput kose i grančica do kristala duginih boja (slika 5). U konceptualnom smislu njegove skulpture imaju i aktivističku ulogu budući da se referiraju na rasnu nepravdu. (O'Grady, 2019) Njegov najveći umjetnički projekt pod nazivom *Dok* bio je izložen u galeriji suvremene umjetnosti Momentary u Bentonvilleu. Svojim skulpturama velikih dimenzija želi potaknuti kritičku raspravu o stanju i problemima u suvremenoj Americi.

Slika 5: Nick Cave, *Dok*, 2016.

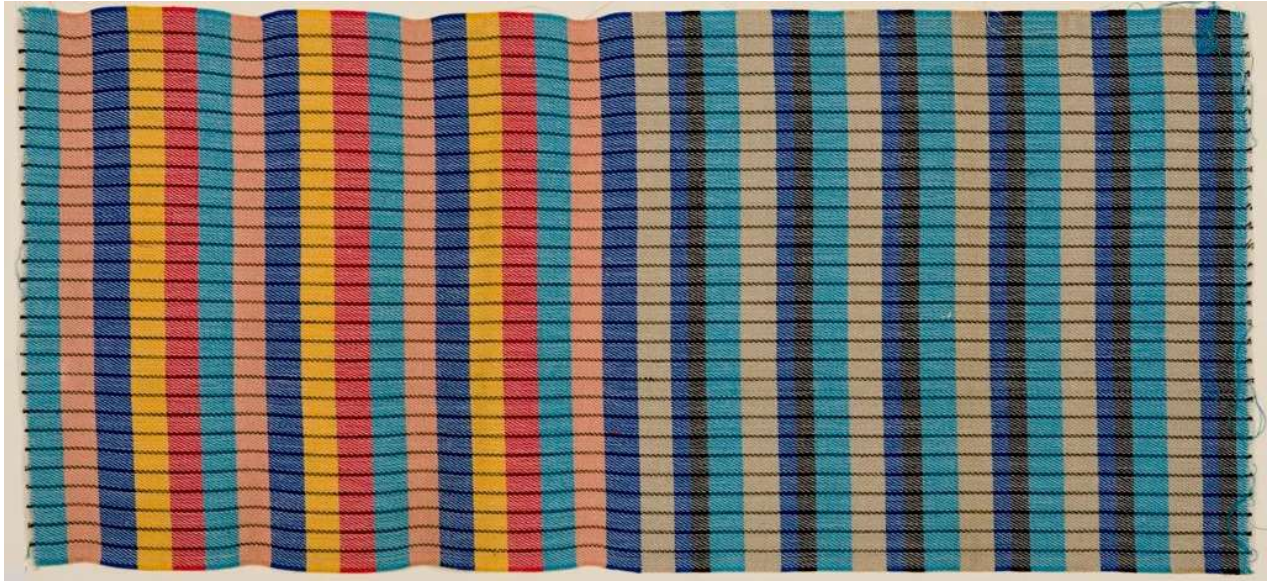
Hrvatska se može pohvaliti izuzetno uspješnim i poznatim tekstilnim vizualnim umjetnicama koje su doživjele svjetsko priznanje. Jedna od njih je Jagoda Buić, svjetski priznata umjetnica i kostimografkinja koja je svoje monumentalne tekstilne instalacije izlagala po cijelom svijetu (slika 6). Umjetnica uspostavlja tapiseriju kao nov, samostalan umjetnički izraz. Kustos Miroslav Gašparović piše: „Pripremiti retrospektivnu izložbu svestranoj umjetnici kakva je Jagoda Buić gotovo da bi se moglo proglasiti "nemogućom misijom". Njezin opus je toliko velik, raznovrstan, raznorodan i rasut po mnogim svjetskim muzejima i privatnim zbirkama da je doista nemoguće predstaviti sve što bi "moralo" biti zastupljeno na takvoj izložbi." (Gašparović, 2010)

Slika 6: Postav izložbe Jagode Buić, Retrospektiva, u Muzeju za umjetnost i obrt, 2010.

U svom tekstu o tapiseriji 1966. godine Buić piše: „Tkalačko umijeće ima neograničene mogućnosti kombiniranja prediva i istraživanje u tom području još nije završeno. To se tisućljetno iskustvo savršeno odražava u suvremenom stvaralaštvu te nema nikakva razloga da se na tome stane... Umjetniku naposljetku preostaje tek dijalog s osnovom i potkom - tkanje prošlosti, stvaranje sadašnjosti i vizija budućnosti...” (Buić, 1966.)

Također, tekstilna umjetnica rodom iz Hrvatske je i Otti Berger (slika 7) koja je svojim radom stekla iznimno uglednu reputaciju za vrijeme boravka i rada u Bauhausu. Antonija Mlikota, povjesničarka umjetnosti i sociologinja, prva je otkrila opus Otti Berger, koji prethodno nije bio zastupljen niti u jednoj hrvatskoj niti u jugoslavenskoj enciklopediji. Antonija Milkota spominje: „Otti od škole kupuje jedan od tkalačkih stanova i otvara atelijer u Berlinu. I dalje neumorno istražuje i eksperimentira. Takav rad u kombinaciji s neumoljivom upornošću priskrbio joj je zaštitu inovativnih tkanina. Za svoje je tekstile u Njemačkoj dobila dvije vrste zaštite: Gebrauchsmuster i Patent, dok je patent za Lame-plume dobila u Engleskoj. Zatražiti i dobiti zaštitu tekstila u to vrijeme bila je rijetkost...” (Milkota, 2019.)

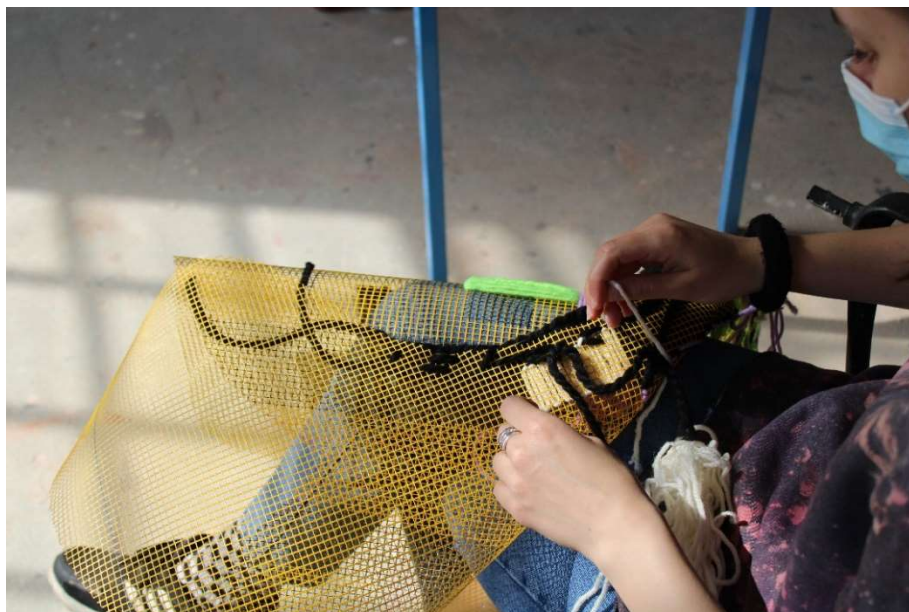

Slika 7: Otti Berger, *Uzorak presvlaka za cjevasti namještaj*, 1932.-1937.

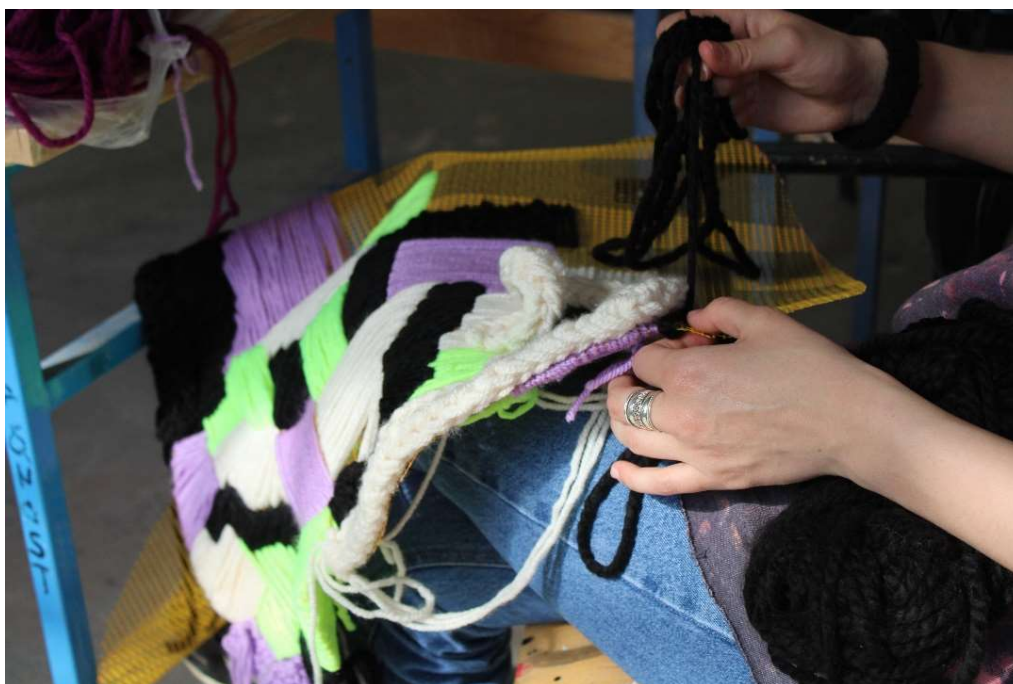
6. KONCEPT I PROCES RADA

Istražujući nove materijale i prednosti kukičanja i pređe, pokušala sam pronaći način prezentiranja svog rada u većoj dimenziji. Odlučila sam napraviti reljef od vune. S obzirom na to da je vuna mekana i vrlo savitljiva trebala sam pronaći adekvatnu konstrukciju. Kao dobar "kostur" ispostavila se građevinska fasadna mreža kroz koju sam iglom provlačila vunu i tako oblikovala rad (slika 8). Osim provlačenja vune, na radu su i dijelovi koji su izrađeni kukičanjem za koje sam koristila kukice za kukičanje u dvije veličine (slika 9).

Rad se sastoji od dva dijela. Oblici dijelova rada su nastali spontano kao i odabir rasporeda boja. Kompozicija djela je slobodna i asimetrična. Određeni dijelovi na radu su prošupljeni. Na radu se nalazi pređa ljubičaste, bijele, crne te žarko zelene boje. Neki dijelovi vune nisu ispleteni nego slobodno padaju (slika 10 i 11). Ukoliko svoj rad uspoređujem s nekim tradicionalnim oblikom umjetnosti, rekla bih da je najviše nalik tapiseriji, no smatram da pripada i mediju skulpture zbog svoje reljefna konstrukcije. Također, s obzirom na korišteni materijal, rad pripada i pod meku skulpturu. „Meka skulptura je naziv za kiparska djela siromašne i antiformalne umjetnosti izrađena od tkanina, papira, mekih otpadaka i plastičnih materijala. Meka skulptura pokazuje svoju mekoću i nestabilnost vizualnog Gestalta čime se suprotstavlja tradicionalnoj tvrdoći kiparskog materijala (kamen, bronca, čelik)...". (Šuvaković, Miško, 2005.)

Slika 8: Proces rada

Slika 9: Proces rada

S obzirom na to da u svom radu koristim materijal i tehniku koje su tradicionalno utkane u povijest ženskog ručnog rada, reference na feminizam činile su se prikladnima od samoga početka ovoga oblikovanja. Istraživanje ženskog ručnog rada kroz stoljeća i umjetnosti tkanja dovodi me do proučavanja hrvatskih tradicionalnih tkanih predmeta kao na primjer krpara - izrađivanja tepiha u Lici. Tkani tepisi, krpore, bili izrađeni od recikliranoga materijala kao što su stare krpe ili odjeća, koji su tada bili izrezani na komadiće kako bi se mogli ponovno iskoristiti. Ženski poslovi, koji su uključivali tekstil, u Hrvatskoj su bili vrlo rasprostranjeni i imaju bogatu povijest. Također, još jedan od tradicionalno ruralno hrvatskih tkanja jest ponjava. Ponjava je tkana prostirka načinjena najčešće od vune te potiče iz područja Slavonije i Baranje. Vunene ponjave najčešće imaju simbolične motive te biljne i životinjske oblike.

Repetitivni pokret tkanja poziva na uredno nizanje pređe, ali dodani utkani elementi na mom završnom radu i nedovršeni komadići padajuće vune odmicali su me od uobičajenog tkanja i uputili me na istraživanje tekstilne reljefne konstrukcije. Cijeli proces i konstantno ponavljanje istih pokreta bio je izrazito dugotrajan, no imao je i smirujući, meditativan utjecaj.

Slika 10: Završni rad, 107cm x 117 cm

Slika 11: Detalj završnog rada

7. ZAKLJUČAK

Istraživanje tekstilne umjetnosti paralelno s istraživanjem feminizma i *craftvizma* proces je koji me je doveo do novih znanja o umjetnicima koji koriste ovaj medij i osvijestio mi je problematiku spolne diskriminacije kroz stoljeća. Pitajući se o poziciji ručnoga rada u kontekstu vizualne umjetnosti, istražila sam dosadašnja stajališta o umjetničkim tekstilnim radovima koji su kroz povijest najčešće bili osuđeni isključivo na prostor unutar domaćinstva. Ostvarila sam likovni rad u domeni tekstilne umjetnosti koji svojom apstraktnošću i upotrebom živih boja odiše suvremenošću iako je ostvaren tradicionalnim tehnikama pletenja i kukičanja.

8. LITERATURA

1. Šuvaković M. (2005). Pojmovnik suvremene umjetnosti. Zagreb: Horetzky
2. Kodrnja J. (2001). Nimfe, Muze, Eurinome, Društveni položaj umjetnica u Hrvatskoj, Zagreb, Alinea
3. Gašparović M. (2010). Jagoda Buić, Retrospektiva, Muzej za Umjetnost i Obrt, Zagreb
4. Kržišnik Z. (1988). Jagoda Buić, Globus, Zagreb

9. MREŽNI IZVORI

1. Pantelić, *Tekstilna umjetnost i njezin opseg*, 2016.
<https://www.widewalls.ch/magazine/fiber-art> (26.07.2021.)
2. Šivanje neslaganja: *kraftivizam kroz stoljeća - u slikama*, 2020.
<https://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2020/may/05/sewing-dissent-craftivism-through-the-ages-in-pictures> (26.07.2021.)
3. O'Grady, *Nick Cave*, 2019.
<https://www.nytimes.com/interactive/2019/10/15/t-magazine/nick-cave-artist.html> (15.08.2021.)
4. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, skup autora, *Feminizam*, 2021.
<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=19203> (17.08.2021.)
5. Davidson, *Pink M.24 Chaffee*, 2006.
<https://issuesincontemporarycraftanddesign2020.com/173-2/catalogue/the-politics-of-the-handmade/pink-m-24-chaffee/> (17.08.2021.)
6. Kiš, *Otti Berger*, 2019.
<https://www.jutarnji.hr/kultura/art/otti-berger-tragican-kraj-iznimno-talentirane-lijepo-i-omiljene-dizajnerice-kojoj-se-divio-i-alvar-aalto-83520712> (15.08.2021.)
7. Greer, *Craftivizam definicija*, 2007.
<https://craftivism.com/definition/> (10.08.2021.)
8. Moheb- Zandi, *About*,
9. <http://www.desiremohebzandi.com/contact> (15.08.2021.)

10. POPIS SLIKOVNIH PRILOGA

Slika 1: Marianne Jørgensen, *Ružičasti tenk*, 2006.

https://www.researchgate.net/figure/Pink-M24-Chaffee-Tank-Copyright-permission-granted-by-Marianne-Jorgenson_fig1_324907301 (10.08.2021.)

Slika 2: Judy Chicago, *Večera*, 1974. – 1979.

<https://www.textileartist.org/caren-garfen-art-that-inspires/judy-chicago-the-dinner-party/> (15.08.2021.)

Slika 3: Desire Moheb- Zandi, *Rijeka*, 2019.

<http://www.desiremohebzandi.com/#!/river/> (15.08.2021.)

Slika 4: Desire Moheb- Zandi, *Blistavi snovi*, 2016.

<http://www.desiremohebzandi.com/#!/radiant-dreams/> (15.08.2021.)

Slika 5: Nick Cave, *Dok*, 2016.

<https://www.juxtapoz.com/news/installation/a-deeper-look-at-nick-cave-until-the-momentary-bentonville-arkansas/> (17.08.2021.)

Slika 6: Postav izložbe Jagode Buić, *Retrospektiva*, u Muzeju za umjetnost i obrt, 2010.

<https://www.vecernji.hr/kultura/retrospektiva-jagode-buic-otvara-se-u-splitu-25-srpnja-312057> (17.08.2021.)

Slika 7: Otti Berger- *Uzorak presvlaka za cjevasti namještaj*, 1932.-1937.

<https://publicdelivery.org/otti-berger/> (15.08.2021.)

Slika 8: Proces rada, arhiva autorice

Slika 9: Proces rada, arhiva autorice

Slika10: Završni rad, 107 x 117 cm, arhiva autorice

Slika 11: Detalj završnog rada, arhiva autorice